

i tvivl om, hvorfra Bodil Persson har sin viden, ligesom litteraturlisten er helt up-to-date. På den baggrund er det ubegribeligt og højst kritisabelt, at bogen ikke er forsynet med et eneste register. Der er ingen tvivl om, at *Pestens gåta* vil vække stor interesse i den internationale forskerverden, således at en engelsk udgave forhåbentlig snart vil se dagens lys, forsynet med både et sagregister og et navneregister og nogle ordentlige kort, for det fortjener den.

Karl-Erik Frandsen

GREGORY MITROVICH: *Undermining the Kremlin. America's Strategy to subvert the Soviet Bloc, 1947-1956.* Cornell Studies in Security Affairs edited by Robert J. Art, Robert Jervis and Stephen M. Walt, Cornell University Press, Ithaca and London, 2000, x + 235 pp.

Der er ikke noget, der tyder på, at strømmen af bøger og undersøgelser om den kolde krig vil høre op. Selv om der allerede er skrevet biblioteker om emnet, må det forudses, at den stadige tilgang af kilder og inddragelsen af nye forskningsaspekter også vil sikre en kontinuerlig bogstrøm i de kommende år. Dette er ud fra et forskningsmæssigt synspunkt glædeligt, men det skaber selvsagt visse orienteringsproblemer.

På den baggrund er det vigtigt at kunne slå ned på de undersøgelser, der fremlægger en ny måde at anskue den kolde krigs centrale begivenheder på og altså peger i retning af et paradigmeskift. En sådan bog er Gregory Mitrovichs bog om USA's strategi over for Sovjetunionen i årene 1947–1956. Vendt mod de gængse fremstillinger af USA's sikkerhedspolitik i disse år, der traditionelt har taget udgangspunkt i den såkaldte »inddæmningspolitik« (Containment), er det Mitrovichs hovedtese, at den amerikanske politik i sin kerne var mere subtil end normalt beskrevet, idet de amerikanske beslutningstagere fra 1948 udviklede en national sikkerhedsdoktrin, der ikke stoppede ved inddæmningspolitikken, men var væsentlig mere offensiv over for Sovjetunionen end hidtil antaget. Intentionen var at befri de østeuropæiske stater fra deres afhængighedsforhold til Sovjetunionen samt at forandre/undergrave det kommunistiske system i Sovjetunionen »by measures short of war«. Denne politik – der ofte betegnes som tilbageværende politikken (rollback) – gennemførtes uafhængigt af og sideløbende med inddæmningspolitikken, der som bekendt er beskrevet indgående i undersøgelser af bl.a. John L. Gaddis. Inddæmningspolitikken var i princippet en reaktiv politik og var begrænset til de dele af verden, hvor kommunisterne ikke havde magten.

Mitrovich bygger med god grund sin fremstilling på diskussionerne i det nationale sikkerhedsråd (National Security Council – NSC), der gennem sine af præsidenten underskrevne strategipapirer fastlagde landets overordnede sikkerhedspolitiske kurs. Han flytter i sin undersøgelse af de amerikanske udenrigspolitiske *mål* tyngden fra det velkendte dokument NSC 68 (fra 1950) fra det nationale sikkerhedsråd – det dokument, der startede amerikanernes store konventionelle og nukleare oprustning samme år – tilbage til dokumentet NSC 20/4 fra november 1948, idet han viser, at dokumentet fra 1950 blot sikrede en meget væsentlig forøgelse af ressourcer til opnåelse de mål, der allerede var blevet opstillet i 1948. Dokumentet fra november 1948 fastlagde en tvangsstrategi over for Sovjetunionen, der med vekslende betoning blev fulgt frem til 1950ernes midte. Strategien sigtede mod at fremtvinge drastiske indrømmelser fra Sovjetledelsens side, idet denne ikke blot skulle ændre sine udenrigspolitiske mål, men også opgive magtpositionen i Østeuropa. Præmissen herfor var tilsyneladende, at det af krigen så ødelagte Sovjetunionen skulle erkende sin militære underlegenhed og bøje sig.

De amerikanske mål blev ikke mindst søgt nået gennem »psykologisk krigsførelse« udført af efterretningstjenesterne og gennem det af præsident Truman i 1951 oprettede »Psychological Strategy Board«, der koordinerede et bredt spektrum af hemmelige aktioner mod og inde i Østeuropa og Sovjetunionen. Derudover udkæmpedes den hemmelige krig i Vesteuropa – hvor den høstede sine største triumfer. Omfanget af de hemmelige operationer var så stort, at det ifølge Mitrovich må betegnes som strategisk af væsen. Det teoretiske udgangspunkt for indsatsen i Øst var diplomaten George F. Kennans tese om Sovjetunionens »sårbarhed«, der førte til omfattende studier af dette emne. Forfatteren påpeger flere gange, at et meget stort kildemateriale vedrørende disse års hemmelige operationer fortsat ikke er frigivet. Alligevel lykkes det ham at kortlægge det beslutningsmæssige grundlag for faserne i den hemmelige krig.

Som følge af den intensivering af de hemmelige operationer, der besluttedes af Truman-administrationen i oktober 1951, planlagdes et nyt omfattende kompleks af projekter, der over en periode skulle underminere Sovjetmagten. Den populære betegnelse for projekterne var »pakken«. Således skulle operation OVERLOAD og operation DELAY overbebyrde sovjetledelsen med politiske problemer og beslutningsopgaver for at skabe forvirring. Operation ENGROSS skulle få fremtrædende personer til at flygte. Operation CANCELLATION – der kunne være interessant at læse – skulle skabe basis for magtkampe efter Stalins død.

Afslutningsvis viser forfatteren, hvorledes forudsætningerne for tilbageværende politikken gradvis svandt bort med Sovjetunionens erhvervelse af kernevåben. Den afgørende faktor blev Sovjetunionens erhvervelse af brintbomben i 1953, der gjorde denne politik alt for risikabel. Den første, der advarede mod politikken var den indflydelsesrige diplomat og rådgiver Charles A. Bohlen, der i sommeren 1952 foreslog en ny, mere begrænset og mindre risikobetonet udenrigspolitik. Denne linje blev støttet af den ellers som *hardliner* kendte udenrigsminister John Foster Dulles, der i et internt memorandum fra september 1953 gik ind for en radikal revision af den hidtidige nationale sikkerhedspolitik. Tilbageværende politikken var altså mere fremtrædende i udenrigsministerens retorik end i hans interne overvejelser. Efterfølgende analyser, der viste, at befrielsen af Østeuropa ville udløse en krig, førte tankegangen til sejr.

Konsekvensen var udarbejdelsen af et nyt grundlag for den nationale sikkerhedspolitik fra januar 1955 (NSC 5501), der byggede på Bohlens ideer og anerkendte Sovjetunionen som en magt med legitime sikkerhedsinteresser. Amerikansk politik skulle nu bygge på afskrækkelse, undgåelse af en total krig samt på at opbygge konstruktive alternativer til kommunismen. Hermed var skabt grundlaget for den sikkerhedspolitik, der holdt sig frem til præsident Reagans periode, hvor elementer af den gamle tvangsstrategi synes at dukke op igen. Som en konsekvens af begrænsningen af de udenrigspolitiske mål blev omfanget af de hemmelige operationer bag jerntæppet også nedjusteret i december 1955 (gennem NSC 5412/2) og reduceret til blot at skabe »besværlige problemer« for Sovjetunionen og Kina. Allerede næsten et år før den ungarske opstand i 1956 havde amerikanerne givet afkald på at gribe aktivt ind i Østeuropa.

Det er Gregory Mitrovichs fortjeneste at have fremdraget en række relevante strategipapirer og have dokumenteret det dobbeltbundede i den amerikanske nationale sikkerhedsstrategi over for Sovjetunionen frem til midten af 1950erne. Hans påstande om den høje prioritering af den »psykologiske krigsførelse« bekræftes i øvrigt af den britiske historiker Richard J. Aldrichs magnum opus *The Hidden Hand. Britain, America and Cold War Secret Intelligence* fra 2001, der fremlægger et omfattende nyt britisk kildemateriale, men også viser briternes voksende betænkeligheder efter 1949 ved den hemmelige krig. Briterne frygtede, at den kunne resultere i en kernevåbenkrig, hvor de ville være i første linje. Fremlæggelsen af de nye amerikanske og britiske kilder må formodes at få betydelige implikationer for studiet af den kolde krigs indledende fase, der i højere grad end tidligere må reflektere, at Vesten på

ingen måde forholdt sig defensivt til udfordringen fra Øst, men i en række år udfoldede ihærdige – om end resultatløse og måske også kontraproduktive – bestræbelser på at undergrave kommunismen.

Frede P. Jensen